

10. Мельник І.М. Запровадження інноваційних механізмів формування кадрового потенціалу державної служби в контексті реалізації державної кадрової політики. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2009-01/Melnik.pdf.

11. Смолярова М.Л. Конкурсний відбір науково-педагогічних працівників: історико-правовий аналіз. Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 48. С. 83–90.

12. Методичні рекомендації щодо особливостей виборчої системи та порядку обрання керівника вищого навчального закладу: постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2014 р. № 726. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/726-2014-п>.

13. Рекомендації щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (контрактів): наказ Міністерства освіти і науки від 5 жовтня 2015 р. № 1005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1005729-15>.

14. Попова-Коряк К.О. Особливості реалізації права на працю науково-педагогічних працівників: сучасність і перспективи правового регулювання крізь призму міжнародних стандартів прав людини. Підприємництво, господарство і право. Трудове право. К., 2017. 11. С. 80–82.

15. Гоц О.В. Правове регулювання виникнення трудових правовідносин з науково-педагогічними працівниками: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Х., 2004. 180 с.

16. Мірошніченко О.А. Особливості правового регулювання строкових трудових відносин з науково-педагогічними працівниками у чинному законодавстві та у проекті Трудового кодексу України. Юридична Україна. 2010. № 12. С. 66–72.

УДК 347.96

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ПРАВОВІДНОСИН З ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ МЕДІАТОРІВ

Супрун Галина Борисівна,
здобувач
(Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ, Україна)

У статті на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України надано характеристику суб'єктного складу правовідносин із оскарження дій або бездіяльності медіаторів. Серед окреслених суб'єктів названо: 1) суб'єктів оскарження – сторін медіації, тобто фізичних чи юридичних осіб, між якими виник правовий конфлікт і задля розв'язання якого вони звернулися до медіатора; 2) медіатора – посередника в розв'язанні правового конфлікту, особу, чії дії або бездіяльність оскаржуються стороною (сторонами) медіації; 3) суб'єктів, уповноважених розглянути та вирішити скаргу на дії або бездіяльність медіатора.

Ключові слова: суб'єкт, правовідносини, оскарження, дії, бездіяльність, медіація, правовий конфлікт.

TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBJECT STRUCTURE
OF THE LEGAL RELATIONSHIP WITH THE APPEAL
OF ACTIONS OR INACTIVITY OF MEDIATORS

Suprun Halyna Borysivna,
applicant
(Research Institute of Public Law,
Kyiv, Ukraine)

In the article, on the basis of the analysis of scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine, a description of the subject structure of legal relations is made regarding the appeal of mediators' actions or inactivity. Among the abovementioned entities is named: 1) the subjects of appeal - the parties of mediation, that is, natural or legal persons, between whom there was a legal conflict and for the purpose of solving which they applied to the mediator; 2) mediator - mediator in resolving a legal conflict, the person whose action or inaction is contested by the mediation party (s); 3) subjects authorized to consider and resolve a complaint regarding the actions or inactivity of the mediator.

Key words: subject, legal relationship, appeal, action, inaction, mediation, legal conflict.

Постановка проблеми. Будь-який процес оскарження, в тому числі дій або бездіяльності медіаторів в конкретних справах, може бути представлений в якості правових відносин із характерною для них структурою. Структура правовідносин – це основні елементи правовідносин (суб'єкти) та доцільний зв'язок між ними з приводу соціального блага або забезпечення публічних і приватних інтересів на основі суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, повноважень та юридичної відповідальності [1, с. 508]. У такому випадку мова йде про такі структурні елементи будь-яких правовідносин, як їх суб'єктний склад, об'єкт і зміст. А тому аналіз як сутності, так і окремих складових частин оскарження дій або бездіяльності медіаторів у конкретних справах повинен бути здійснений з урахуванням вищезазначених елементів. На жаль, рамки представленого наукового дослідження не дають змогу розкрити зміст усіх структурних елементів, а тому нами буде приділено увагу суб'єктному складу відповідних правовідносин.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання оскарження дій або бездіяльності медіаторів у своїх наукових працях розглядали: А.О. Шаповалова, Т.І. Шинкар, Н.В. Малою, О.А. Глущенко, Т.О. Голоядова, В.Я. Тацій, С.Є. Абламський, А.Т. Комзюк, І.О. Бут, В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький та багато інших. Однак, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, в юридичній літературі відсутнє комплексне дослідження, присвячене окремим елементам правовідносин із оскарження дій медіаторів. Зокрема, мова йде про суб'єктний склад цих правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Починаючи розгляд основного питання, можна говорити про те, що існує три основні групи суб'єктів правовідносин із приводу оскарження дій або бездіяльності медіатора: суб'єкт оскарження; медіатор; особи, уповноваженні розглянути та прийняти рішення по скарзі. Що ж до суб'єкта оскарження, то ним буде називатися власне особа, яка вважає, що незаконними, необґрунтованими діями (дією або бездіяльністю) медіатора в конкретній справі було порушено її права, свободи й інтереси. Аналіз законопроектної роботи свідчить, що в якості таких суб'єктів слід розглядати сторін медіації. Так, згідно зі ст. 20 законопроекту № 3665 та ст. 22 законопроекту № 2480 сторона медіації, яка вважає, що незаконними діями або бездіяльністю медіатора їй було завдано матеріальної та/або моральної шкоди, може звернутись із скаргою до організації, що забезпечує проведення медіації, до об'єднання медіаторів або звернутись до суду за захистом своїх законних прав та інтересів. Суд здійснює захист прав та законних

інтересів сторін медіації в порядку, встановленому законом [2]. Із наведеного слідує, що, крім сторін медіації, суб'єктами правовідносин у сфері оскарження дій або рішень медіатора слід вважати організації, що забезпечують проведення медіації, об'єднання медіаторів, а також суд.

У наведеному випадку мова йде про два самостійних способи оскарження дій або бездіяльності медіатора в конкретних справах: позасудовий і судовий. Так, говорячи про позасудовий спосіб оскарження рішень, дій або бездіяльності відповідних суб'єктів, слід зазначити, що в науковій літературі він отримав назву адміністративне оскарження. Зокрема, як зауважує авторський колектив підручнику «Виконавча влада і адміністративне право», особливе місце в системі засобів адміністративно-правового захисту прав громадян посідає інститут так званого «адміністративного оскарження», тобто оскарження в адміністративному порядку (на відміну від судового порядку). Його зміст характеризується двома основними складовими частинами. По-перше, це наявність правовідносин між громадянином та органом публічної влади, що виникають у зв'язку з реалізацією управлінських функцій органами виконавчої влади. Тому обов'язковими суб'єктами правовідносин є орган, наділений владними повноваженнями, та громадянин. По-друге, предметом та підставою оскарження є рішення, факти діяльності чи бездіяльності органів виконавчої влади [3, с. 194]. Окрім цього, досліджуючи юридичну природу оскарження рішень органів виконавчої влади в адміністративному порядку, І.О. Грибок зауважує, що адміністративне оскарження слід розглядати як правовий інститут, який являє собою сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у зв'язку з реалізацією фізичною чи юридичною особою права на оскарження рішень, дій і бездіяльності органів виконавчої влади шляхом подання скарги до органу виконавчої влади (посадової особи), що уповноважений здійснювати їх розгляд та вирішення [4, с. 39].

Із наведеного слідує, що обов'язковою умовою процедури адміністративного оскарження є участь у таких правовідносинах суб'єкта владних повноважень. Згідно з п. 7 ч. 1 ст. 4 КАС України суб'єкт владних повноважень – це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі виконання делегованих повноважень, надання адміністративних послуг [5]. А тому в разі звернення суб'єкта оскарження до організації, що забезпечує проведення медіації, об'єднання медіаторів щодо оскарження дій або бездіяльності в конкретних справах така процедура не може йменуватися адміністративним оскарженням, оскільки жоден із суб'єктів даних правовідносин не має правового статусу суб'єкта владних повноважень. У такому випадку мова йде про позасудовий спосіб оскарження.

У зв'язку зі зверненням суб'єкта оскарження до організації, що забезпечує проведення медіації, об'єднання медіаторів за оскарженням дій або бездіяльності медіатора в конкретних справах, вони, як суб'єкти таких правовідносин, наділяються обсягом відповідних повноважень. Авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії зазначає, що повноваження являють собою сукупність прав та обов'язків державних органів, органів громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними в установленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. Обсяг повноважень конкретних органів та їх посадових осіб залежить від їх місця в ієрархічній структурі відповідних органів [6, с. 590]. Також цілком слушним здається зауваження відносно того, що під час здійснення повноважень посадовими особами центр ваги в співвідношенні прав та обов'язків припадає на обов'язки, оскільки за їх невиконання настає притягнення до юридичної відповідальності. Проте й посадові особи мають право вимагати відповідної поведінки від інших органів та осіб, а також їх невтручання у сферу своєї компетенції, встановлену державою. У такому випадку юридичні повноваження

постають як певні «правообов'язки», тобто поєднання прав та обов'язків: покладені обов'язки виконуються через користування наділеними правами [7, с. 530].

Як слідує з аналізу законопроектів № 3665 та № 2480, організації, що забезпечують проведення медіації, об'єднання медіаторів, набуваючи статусу суб'єктів оскарження дій або бездіяльності медіаторів, повинні формувати дисциплінарні комісії та розробляти положення про такі комісії. Дисциплінарні комісії створюються на постійній основі для розгляду скарг сторін медіації на дії або бездіяльність медіаторів, які є членами або знаходяться в реєстрах організацій, що забезпечують проведення медіації, або об'єднань медіаторів [2].

У даному випадку суб'єкт законодавчої ініціативи називає ще одного суб'єкта правовідносин щодо оскарження дій або бездіяльності медіаторів – дисциплінарні комісії. При цьому слід відмітити, що дисциплінарні комісії згідно з положеннями проаналізованих законопроектів наділяються повноваженнями лише щодо розгляду скарг на дії або бездіяльність медіаторів, а рішення за результатами таких розглядів приймає інший суб'єкт. Так, як зазначено в ч. 3 ст. 20 законопроекту № 3665 та ч. 3 ст. 22 законопроекту № 2480, за результатами розгляду скарги сторони (сторін) медіації організація, що забезпечує проведення медіації, об'єднання медіаторів можуть прийняти рішення про вилучення медіатора з реєстру медіаторів, або про виключення його зі складу членів організації, або про припинення статусу медіатора. Таке рішення оприлюднюється на офіційному сайті організації, що забезпечує проведення медіації або на офіційному сайті об'єднання медіаторів. Повторне внесення медіатора до реєстру медіаторів або повторне прийняття його в члени може відбутися не раніше, ніж через три роки [2]. Отже, серед суб'єктів, які уповноважені розглядати та вирішувати скарги на дії або бездіяльність медіаторів у конкретних справах у позасудовому порядку захисту прав, свобод та інтересів сторін медіації, слід назвати організації, що забезпечують проведення медіації, об'єднання медіаторів, а також дисциплінарні комісії, що формуються ними.

В якості ще одного суб'єкта правовідносин щодо оскарження дій або бездіяльності медіатора варто назвати суд. В юридичній енциклопедичній літературі зазначають, що суд – це орган держави для здійснення правосуддя. Окрім цього, під терміном «суд» розуміють також процес здійснення правосуддя. Суд з'явився одночасно з виникненням держави, він є її неодмінним атрибутом [8, с. 686]. Як цілком слушно зауважує М.Д. Ждан, саме судовій владі в умовах дії принципу розподілу влади належить роль безпосереднього учасника здійснення цієї влади, за допомогою якого реалізуються рішення двох її інших галузей. У нинішніх умовах, коли національне законодавство має багато прогалин, а нормотворча діяльність органів виконавчої гілки влади знаходиться на неналежному рівні, надзвичайної актуальності набуває саме судовий спосіб захисту [9, с. 138]. Із наведеного слідує, що можливість особи звернутися до суду з приводу оскарження дій або бездіяльності медіатора слід розцінювати як важливу, забезпечувану державою гарантію захисту прав, свобод та інтересів такої особи в правових відносинах із приводу реалізації процесу медіації. Таке звернення ініціює процес судового захисту зазначених прав, свобод та інтересів.

Правова основа діяльності органів судової влади закладена в Розділі III «Правосуддя» Основного Закону України. Так, зазначено, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. Судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом [10]. З огляду на наведені конституційні приписи можна говорити про доволі розгалужену систему судів в Україні. А тому виникає цілком логічне питання стосовно того, до якого

конкретно суду слід звертатися особі задля реалізації права на оскарження дії або бездіяльності медіаторів. У жодному з проаналізованих проектів Закону України «Про медіацію» відповідь на це питання не надається. Проте, як слідує з аналізу наведених конституційних приписів, визначення суду, який буде розглядати конкретний правовий спір, відбувається з урахуванням дії принципу спеціалізації.

Спеціалізація є одним з основних принципів побудови системи судочинства, який водночас виступає гарантією реалізації таких засад здійснення правосуддя, як доступність і компетентність. Запровадження спеціалізації судів упродовж усього періоду проведення в Україні судової реформи визнається одним із її пріоритетних напрямів [11, с. 11]. Принцип спеціалізації в побудові судової системи є одним із чинників забезпечення права на суд, оскільки ця вимога пов'язана з необхідністю розгляду справи компетентним судом. Компетентний суд – це не лише суд, уповноважений здійснити правосуддя в повному обсязі з винесенням рішення по суті, а й суд, у фаховості якого впевнена особа, яка до нього звертається [12, с. 81]. В юридичній енциклопедичній літературі зазначають, що спеціалізацію суддів слід розглядати як форму поділу їх праці з урахуванням їх кваліфікації та практичного досвіду. Така спеціалізація здійснюється з метою раціональної організації роботи суду та забезпечення належної якості розгляду відповідної категорії судових справ. Провідним для спеціалізації суддів є предметний (функціональний) принцип, сутність якого полягає в тому, що суддя суду розглядає справи певної категорії [8, с. 576]. З аналізу вищенаведеного матеріалу слідує, що саме з'ясування спеціалізації суду надасть можливість визначити, в межах якого судочинства слід вирішувати спір щодо оскарження дій або бездіяльності медіатора.

Нормативно-правовим актом, який безпосередньо визначає правові засади функціонування органів судової влади, є Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року. Як слідує з аналізу положень вищенаведеного нормативно-правового акта, суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. При цьому ст. 22 вищенаведеного нормативно-правового акта, встановлюючи повноваження місцевого суду, вказує, що місцевий суд є судом першої інстанції та здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом. Місцеві загальні суди розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом. У свою чергу, місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх юрисдикції. Наприкінці місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи) [13].

Цілком логічно припустити, що з оскарженням дій або бездіяльності медіатора слід звертатися до того суду, який спеціалізується на розгляді та вирішенні правових конфліктів у відповідній сфері суспільних відносин. Проте такий висновок буде хибний, оскільки мова в такому випадку буде йти про предмет самого спору, який вирішувався в межах процесу медіації. А тому вважаємо, що задля оскарження дій або бездіяльності медіатора в конкретній справі слід звертатися до загального суду в порядку цивільного судочинства. Як зауважує О.О. Гаркуша під час дослідження особливостей організації та діяльності судів цивільної юрисдикції в Україні, цивільне судочинство представляє собою спосіб реалізації судової влади у сфері правосуддя щодо справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду й вирішення цивільних справ із метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [14, с. 46].

Як слідує з аналізу ст. 19 ЦПК України (справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів), у порядку цивільного судочинства розглядаються справи, що виникають із

цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, окрім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства [15]. Вважаємо, що справи з приводу оскарження дій або бездіяльності медіаторів у випадку розгляду їх у суді виникають саме із цивільних відносин, оскільки мають договірний характер. У випадку вчинення дій, які особа вважає протиправними, або ж допущення бездіяльності медіатор порушує договір про проведення медіації, який за своєю суттю є договором про надання послуг. Відповідно до ст. 901 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (далі – ЦК України) за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [16]. З огляду на наведені законодавчі положення медіаційний договір можна в повній мірі розглядати як договір про надання послуг, що є різновидом цивільного правочину.

Висновок. Таким чином, серед суб'єктів правовідносин із приводу оскарження дій або бездіяльності слід назвати: 1) суб'єктів оскарження – сторін медіації, тобто фізичних чи юридичних осіб, між якими виник правовий конфлікт і задля розв'язання якого вони звернулися до медіатора; 2) медіатора – посередника в розв'язанні правового конфлікту, особу, чії дії або бездіяльність оскаржуються стороною (сторонами) медіації; 3) суб'єктів, уповноважених розглянути та вирішити скаргу на дії або бездіяльність медіатора. Останню групу суб'єктів у залежності від обраного сторонами медіації способу оскарження дій або бездіяльності медіатора можна поділити на два види: 1) у випадку позасудового порядку оскарження – організації, що забезпечують проведення медіації, об'єднання медіаторів, дисциплінарні комісії; 2) в разі судового порядку оскарження – загальні місцеві суди, які розглядають такі справи в порядку цивільного судочинства. Зазначені особи набувають статусу суб'єкта правовідносин із приводу оскарження дій або бездіяльності медіаторів у конкретних справах у зв'язку з реалізацією права особи на оскарження, внаслідок чого в таких правовідносинах утворюється їх зміст, тобто сукупність прав, обов'язків, повноважень їх учасників.

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
2. Про медіацію: проект закону України від 17 груд. 2015 р. № 3665. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57463&pf35401=369535>.
3. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
4. Грибок І.О. Оскарження рішень органів виконавчої влади в адміністративному порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2006. 219 с.
5. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України: від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.
6. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 4 : Н-П. 2002. 720 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
8. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5: П-С. К.: Вид-во «Юридична думка», 2003. 736 с.
9. Ждан М.Д. Особливості реалізації права на пенсію науковими (науково-педагогічними) працівниками: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2007. 176 с.
10. Конституція України: від 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

11. Смокович М.І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2012. 304 с.
12. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, П.М. Каркач та ін.; за ред. І.Є. Марочкіна. Х.: Право, 2013. 448 с.
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України: від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Офіційний вісник України. 2016. № 56.
14. Гаркуша О.О. Організація і діяльність судів цивільної юрисдикції в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.10. К., 2009. 180 с.
15. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України: від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41. Ст. 492.
16. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

УДК 349.2

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ ПРОЦЕСУ ЯК ВАЖЛИВІ СКЛАДНИКИ ЗМІСТУ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ТРУДОВОГО ПРАВА

Чумаченко Ігор Миколайович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
(Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя, Україна)

У статті на основі аналізу наукових поглядів учених та норм чинного законодавства України розглянуто права та обов'язки учасників процесу як важливі складники змісту процесуальних правовідносин у сфері трудового права. Акцентовано увагу на поверхневій та фрагментарній законодавчій регламентації прав і обов'язків учасників процесуальних відносин, що супроводжують вирішення індивідуальних трудових спорів у позасудовому порядку, адже значна частина важливих прав і обов'язків учасників процесу вирішення трудового спору взагалі не отримала жодного законодавчого врегулювання.

Ключові слова: права, обов'язки, учасники процесу, зміст, процесуальні правовідносини, трудове право.

RIGHTS AND OBLIGATIONS OF PROCESS PARTICIPANTS AS IMPORTANT COMPONENTS OF THE CONTENT OF PROCEDURAL LEGAL RELATIONS IN THE FIELD OF LABOR LAW

Chumachenko Ihor Mykolaiovych,
Candidate of Law, Associate Professor at
the Department of Civil Law
(Zaporizhzhia National University,
Zaporizhzhia, Ukraine)

In the article on the basis of the analysis of scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine the rights and obligations of the participants of the process are considered as important components of the content of procedural legal relations in the